

О САРАДЊИ ГАБРИЈЕЛА МИЈЕА
СА МИЛАНОМ МИНИЋЕМ, АРХИТЕКТОМ И СЛИКАРОМ

Истражујући споменике средњовековне српске и византијске уметности, истакнути француски научник Габријел Мије (1867–1953) сарађивао је са многобројним стручњацима из Србије. Њихова плодна сарадња резултирала је високом међународном афирмацијом проучених споменика, али и процватом различитих области српске византологије. Прво путовање по Србији и Македонији Мије је предузео још 1906. године, ради прикупљања грађе о историји, архитектури, сликаном и вајаном украсу средњовековних задужбина. Том приликом, сарађујући са водећим српским историографима и конзерваторима, сачинио је преко две хиљаде фотографија. Материјал сакупљен на том путовању, као и током каснијих истраживања, послужио му је као основа за писање синтезе о старој српској уметности.

У илустровању знамените Мијеове књиге „Стара српска уметност. Цркве” (“L’ancien art Serbe. Les eglises”) објављене у Паризу 1919. године, учествовало је неколико српских архитеката средње (Петар Поповић, р.1873.г.) и млађе генерације (Коста Ј. Јовановић, р.1884. г. и Милан Минић р.1889.г.). Њихови прилози обогатили су Мијеово излагање, служећи као својеврсно сведочанство о изгледу сакралних споменика у првој и другој деценији двадесетог века. Настали на иницијативу реномираног тумача древне уметности, имали су стручни, али и шири културолошко-политички значај, наглашен у периоду јачања француско-српског војног савезништва након победе у Првом светском рату. Војно, политичко и економско ослањање новоформиране Краљевине СХС на Француску, додатно је ојачало научне и уметничке споне између две културне средине. Развоју тих веза у великој мери допринео је и велики поштовалац српске културе Габријел Мије. Отуд је сарадња са њим поменутиим архитектима донела драгоцен публицитет у домаћој средини, значајан за даље стручно напредовање. Исто тако, она је поспешила интересовање за будућа теренска истраживања и историографију, нарочито код П. Поповића и К.Ј. Јовановића. (сл.1)

Илустрације у Мијеовој синтези састављене су од фотографија и цртежа. Део илустрација преузет је из књига претходних тумача и Мијеових

Сл.1. Насловна страна Мијеове књиге „Стара српска уметност. Цркве”, Париз 1919.

Fig. 1 The front cover of Millet's book „Old Serbian Art. Churches“, Paris, 1919

сарадника (Покришкина, Балша, Кондакова, Иванова, Каница, Валтровића, Петковића и др.), као из фототека француских и српских научних установа. Цртежи архитеката Петра Поповића, Косте Ј. Јовановића и Милана Минића, распоређени су у различитим поглављима књиге. Комбиновани са фотографијама, они функционално употпуњују Мијеово излагање, приказујући споменике у целини или фрагментима.

У књизи су приказана три цртежа младог Милана Минића (Пријепоље 1889 – Београд 1961), архитекте и сликара, једног од најсвестранијих српс-

ких уметника прве половине двадесетог века. (сл.2) И као човек и као стваралац, Минић је спојио три уметничке епохе и три друштвена уређења. Формиран у напредној Краљевини Србији (дипломирао у Београду 1914.год.), подстакнут искуством из Француске (стипендист од 1915. до 1918.год.), Минић као уметник сазрева у трећој деценији века, када прелази из државне (Министарство грађевина) у приватну пројектантску праксу. У четвртој деценији столећа подиже најзначајније објекте – хотеле „Мажестик” у Београду и „Зелени венац” у Шапцу. Позне године у социјалистичкој Југославији протичу за Минића у знаку мањих реализација, претежно уређења државних административних здања у Србији, Македонији и Црној Гори. Попут дела многобројних српских архитеката новијег доба, и Минићев опус се донедавно налазио на маргини историографских истраживања.

Сл.2. Милан Минић
Fig. 2 Milan Minić

Сарадња са проф. Мијеом, остварена је током Минићевог стручног боравка у Паризу (од почетка 1916. до краја 1918. године). Још по дипломирању на Архитектонском факултету, и добијању запослења у Министарству грађевина у октобру 1914. године, он је планирао да као питомац Универзитета, и кандидат за сарадника на катедри за Српско-византијску архитектуру матичног факултета, отпутује у иностранство ради усавршавања. Универзитетски савет му је и доделио стипендију за једногодишњи боравак. Међутим, те планове одложило је избијање Првог светског рата.

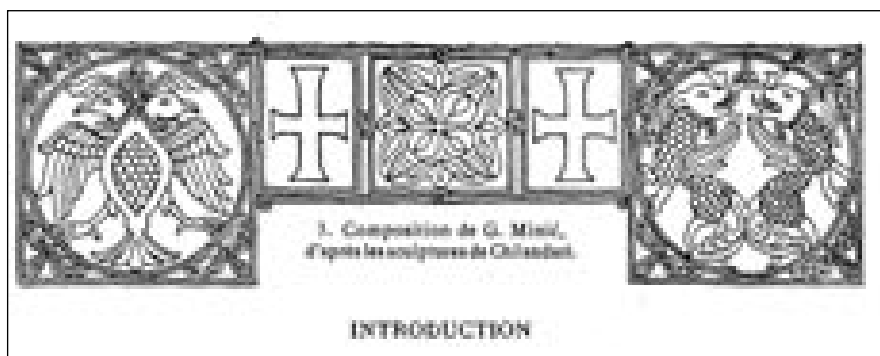
Као добровољац, Минић је војевао на Дринском фронту. Од октобра 1915. године, по наредби врховне команде и Министарства грађевина премештен је у техничко одељење при војној станици у Охриду, радећи на одржавању мостова и путева. По налогу Министра грађевина, сачињавао је и цртеже српских средњовековних споменика у Македонији, копирао фреске и детаље пластичног украса.

После повлачења преко Албаније и тромесечног опоравка у Ајачију на Корзици, по наредби српских власти Минић одлази у Париз, на стручно усавршавање. Дуго прижељкивани боравак у Паризу искористио је на најбољи могући начин, учећи и стварајући у тој незваничној престоници светске уметности. Похађао је курсеве сликарства на Школи лепих уметности и Школи декоративних уметности, упознајући се са водећим париским сликарима тог раздобља, као и са текућом француском архитектуром.

По препоруци српског министра просвете, ступио је у контакт са проф. Габријелом Мијеом, који је у то време довршавао књигу о старој

српској уметности. Слушајући Мијеова предавања, проводећи много времена у библиотекама, поучен искуствима са терена, Минић се припремио за сарадњу са ауторитативним стручњаком.

Први Минићев цртеж, објављен на страни 11, у уводном поглављу књиге названом „Историја Срба”, састављен је од симетричне композиције у којој су источне и западне парапетне плоче са хералдичким значењем преузете са северне бифоре спољне припрате католикона манастира Хиландара, повезане мотивима са рељефних плоча северне фасаде спољне припрате (равнокраки крстови и др.). Сачињен од фрагмената са различитих места на фасадама припрате, цртеж пластике која припада раном моравском украсу, представља ефектну декорацију за почетак историографског излагања. Тиме што је Минићев цртеж поставио на почетак, Мије му је дао посебан значај. (сл.3)

Сл. 3. М. Минић, први цртеж

Fig. 3 M. Minić, the first drawing

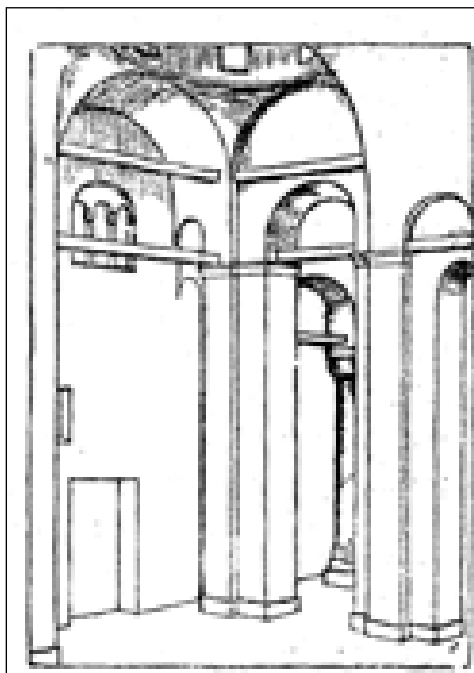
Други цртеж, објављен на страни 98, представља фрагмент унутрашњости цркве Св.Ђорђа у Старом Нагоричину. Објављен је у поглављу о куполним црквама „велике епохе” српско-византијског неимарства. На њему је приказан изглед југозападне стране правоугаоног простора у централном травеју храма. Иако није подједнако ефектан, а ни издвојен као претходни, Минићев цртеж је технички усклађен са цртежима подужног пресека и основе храма, као и његовом фотографијом објављеном преко читаве стране 99. На њему нису приказане фреске, већ само структура зидова, отвора, као и других носећих и ношених елемената. (сл.4)

Трећи цртеж, објављен на страни 177, у оквиру поглавља о моравској школи, представља перспективни приказ манастира Љубостиње. За разлику од претходних, овај цртеж није настао на терену, већ на основу илустрација из Балшове књиге о српским црквама из 1911. године.

Прецизни и јасни, Минићев цртежи квалитативно не заостају за цртежима других стручњака објављеним у Мијеовој књизи. Они показују Минићево умеће, у коме је сликарски дар дошао до мањег изражаја, због строго научног карактера књиге.

Иако се касније лако повукао из борбе за обећано место на катедри за српско-византијску архитектуру и посветио приватној пројектантској пракси, Минић није запоставио интересовања за средњовековну уметност, као ни идеје о стварању савременог националног и југословенског архитектонског стила. Превасходно афирмисан као архитект модернистичког опредељења, успео је да се истакне и у тој, понешто конзервативнијој области градитељског рада.

Уз значајне реализације и стручна признања заслужена током респектабилног сликарског и градитељског деловања, сарадњу са Мијеом Минић је у свакој прилици поносно истицао. Ту значајну референцу, уосталом, по правилу су наводили и малобројни Минићеви биографи. Будућа истраживања Мијеовог и Минићевог рада показале да ли су они сарађивали и у другим подухватима. Проучавање грађе о Мијеовом раду, пре свега оне сачуване у Паризу, омогућило би још прецизнији увид у ту проблематику.¹

Сл.4. М. Минић, други цртеж

Fig. 4 M. Minić, the second drawing

ЛИТЕРАТУРА:

З. Шипка-Ергелашев,	<i>Пера Ј. Поповић – живот и делатност</i> , ЗЛУ Матице српске 16, Нови Сад 1980, 159–202.
М. Глигоријевић-Максимовић,	<i>Габријел Мије – историчар византијске уметности</i> , Свеске ДИУС 19, Београд 1988, 6–14.
Б. Тодић,	<i>Старо Нагоричино</i> , Београд 1993, 37.
М. Глигоријевић-Максимовић	<i>Мије (Millet) Габријел</i> , у: Енциклопедија српске историографије (ур. С. Ћирковић-Р. Михаљчић), Београд 1997, 496–497.

¹ У анализи Минићевог цртежа храма Св. Ђорђа у Старом Нагоричину, помогла нам је историчар уметности Јасмина Ћирић, којој се најсрдачније захваљујемо. Такође се захваљујемо Ксенији и Радослав Гађиновићу на помоћи у сакупљању литературе о Мијеовом раду.

- М. Шупут, *Архитектонски украс спољне приправе*, у: Манастир Хиландар (прир. Г. Суботић), Београд 1998, 161–164.
Лексикон српских архитеката 19. и 20. века (ур. З. Маневић), Београд 1999, 85, 129, 151.
- С. Михајлов, *Прилог проучавању архитектонског дела Милана Минића у Београду*, ГТБ XLVII–XLVIII, Београд 2000–2001, 225–238.
- А. Кадијевић-С. Марковић, *Милан Минић – архитект и сликар*, Пријепоље 2003.
 В. Кораћ, *Споменици монументалне српске архитектуре XIV века у Повардарју*, Београд 2003, 38.
- А. Кадијевић, *Прилог проучавању живота и дела пријепољског архитекте Милана Минића*, Новопазарски зборник 28, Нови Пазар 2004, 133–142.
Српско-француски односи 1904–2004 (ур. М. Павловић-Ј. Новаковић), Београд 2005.
- С. Bogunović, *Arhitektonska enciklopedija Beograda XIX i XX veka*, Београд 2005, 971–974.

Aleksandar Kadjević

ON COLLABORATION OF GABRIEL MILLET AND MILAN MINIĆ,
 ARCHITECT AND PAINTER

In his investigation of medieval Serbian and Byzantine artistic monuments, distinguished French scientist Gabriel Millet (1867-1953) cooperated with many experts from Serbia. Their fruitful collaboration resulted in an international affirmation of studied monuments and also induced the flourishing of different fields of Serbian Byzantology. Several Serbian architects of the middle (Petar Popović) and younger generation (Kosta J. Jovanović and Milan Minić) took part in illustrating Millet's famous book „Old Serbian Art. Churches“ („L'ancien art Serbe. Les églises“), published in 1919 in Paris. Their contributions enriched Millet's report, serving as a specific evidence of the looks of sacral monuments in the first and the second decades of the 20th century. Created upon the initiative of the renowned interpreter of ancient art, they had not only a professional but a wider cultural and political significance, strongly manifested in the period of building up the French-Serbian military alliance after the victory in the World War I.

The first Minić's drawing, published on the page 11, in the introductory chapter of the book titled „The History of Serbs“, is made up of a symmetrical composition in which the eastern and western parapet slabs with heraldic meanings, taken from the north distyle of the exterior parvis of the Hilandar Monastery catholicon, are connected by the motifs from relief slabs of the exterior parvis northern facade (Greek crosses etc.). Composed of the fragments from different spots in the parvis facades, the drawing of the early Morava-style plastic art represents an effective decoration of the beginning of the historiographer's report. Millet attached particular significance to Minić's drawing by placing it at the very beginning of his book.

The second drawing, published on the page 98, represents a fragment of the interior of St. George's Church in Staro Nagoričane. It is published in the chapter on domed churches of the „great epoch“ of Serbian-Byzantine building trade. Although it is neither equally effective nor singled out as the previous one, Minić's drawing of the southwestern side of the

central bay is technically aligned with the drawings of the longitudinal section and the base of the church, as well as with his photo published over the entire page 99. It does not show frescoes, but only the structure of walls and other bearing and supported elements.

The third drawing, published on the page 177, within the chapter on the Morava school, gives a foreshortening picture of the Ljubostinja Monastery. As opposed to the previous ones, this drawing was not made in the field, but on the basis of illustrations from the book on Serbian churches by Balš, published in 1911.

Precise and clear, Minić's drawings do not fall in quality behind the drawings of other experts published in Millet's book. They prove Minić's skill, in which his artistic talent was not highly expressed due to the strictly scientific character of the book.

